

KRZYSZTOF BODZENTA

Samorządy zawodów zaufania publicznego w dobie transformacji cyfrowej. Perspektywy i wyzwania na przykładzie samorządu notarialnego*

Professional Self-Governments of Public Trust Professions in the Era of Digital Transformation: Perspectives and Challenges Using the Example of the Notarial Self-Government

Abstract

This paper addresses the issue of the role of professional self-governments of public trust professions in the process of digital transformation of the state. The aim of the study is to demonstrate the potential of these bodies as active participants in digitization processes, using the example of the notarial self-government. The first part outlines the legal foundations of professional self-governments. This is followed by an analysis of general digitization trends at the EU and national levels. Subsequently, the activities of the notarial self-government in the area of digitization are discussed, indicating both its achievements to date and potential development paths along with the associated challenges. The paper concludes with a summary of the key findings.

KRZYSZTOF BODZENTA – magister prawa, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie,
ORCID – 0009-0004-2151-6134, e-mail: bodzentk@uek.krakow.pl

* Publikacja prezentuje wyniki badań naukowych przeprowadzonych w ramach projektu nr 095/EPG/2024/POT finansowanego ze środków subwencji przyznanej Uniwersytetowi Ekonomicznemu w Krakowie.

SŁOWA KLUCZOWE: administracja publiczna, nowe technologie, samorząd zawodów zaufania publicznego, samorząd notarialny, transformacja cyfrowa

KEY WORDS: public administration, new technologies, professional self-government of public trust professions, notarial self-government, digital transformation

1 | Wprowadzenie

W ciągu ostatnich lat rozwój technologii cyfrowych w sposób bezprecedensowy zmienił oblicze współczesnego świata. Przemiany te nie ograniczają się wyłącznie do sfery społecznej, kulturowej czy gospodarczej, wpływają także na podstawowe mechanizmy funkcjonowania całych państw. Technologie cyfrowe wyznaczają kierunki modernizacji struktur administracyjnych, kształtując nowe modele współdziałania obywateli z instytucjami publicznymi. W dobie rosnącej roli szybkiego przepływu danych, sztucznej inteligencji, automatyzacji oraz zdalnej obsługi, cyfryzacja przestaje być jedynie środkiem do usprawnienia działań – staje się nieodłącznym składnikiem nowoczesnego państwa¹.

Równolegle z tymi przemianami szeroko rozumiana administracja publiczna podejmuje inicjatywy ukierunkowane na cyfrową modernizację różnorodnych obszarów działalności państwa. Wdrażane są strategie i programy obejmujące rozwój infrastruktury informatycznej, automatyzację procedur czy też upowszechnianie usług online. W debacie doktrynalnej i eksperckiej uwagę skupia się głównie na działaniach podejmowanych przez typowe podmioty administracji – organy rządowe oraz organy jednostek samorządu terytorialnego. Natomiast pomijana zostaje rola i potencjał samorządów zawodowych – podmiotów administrujących, które realizują ważne zadania publiczne i które, jak się wydaje, nie zostały w pełni włączone w proces transformacji cyfrowej państwa.

Celem niniejszego artykułu jest więc wyeksponowanie znaczenia samorządów zawodów zaufania publicznego jako istotnych uczestników

¹ Zob. Dominik Bierecki, Christophe Gaie i Mirosław Karpiuk, “Artificial Intelligence in e-Administration” *Prawo i Więź*, nr 1 (2025): 385; Christophe Gaie, Mirosław Karpiuk, Nicola Strizzolo. “Cybersecurity of Public Sector Institutions”. *Prawo i Więź* nr 6 (2024): 347-362.

ogólnosystemowej transformacji cyfrowej. Punktem wyjścia jest założenie, że samorządy te mogą i powinny pełnić aktywną rolę nie tylko jako odbiorcy procesów cyfryzacyjnych, lecz także jako ich współtwórcy i partnerzy instytucjonalni. Analiza prowadzona będzie z perspektywy samorządu notarialnego, który reprezentuje ważną – zarówno z punktu widzenia interesu społecznego, jak i interesu samego państwa – grupę zawodową dbającą o bezpieczeństwo obrotu prawnego.

2 | Samorząd zawodowy – zarys teoretyczno-prawny

Idea samorządności stanowi głęboko zakorzeniony element demokratycznego państwa prawa. Samorządy stanowią kategorię tzw. korporacji prawa publicznego. Istota ich funkcjonowania związana jest z zasadą decentralizacji władzy publicznej, która w ogólności sprowadza się do delegowania przez państwo określonych zadań z zakresu administracji publicznej na rzecz skonkretyzowanych zrzeczeń osób, uprzednio obdarzonych uprawnieniami niezbędnymi do ich realizacji (władztwo administracyjne, osobowość prawna)^[2].

Pojęcie samorządu najczęściej kojarzone jest z samorządem terytorialnym, czyli wspólnotą tworzoną przez mieszkańców prawnie wyodrębnionego terytorium^[3]. Wartym podkreślenia jest jednak fakt, że w polskim systemie prawnym, obok samorządu terytorialnego, sklasyfikowany został również odrębny rodzaj samorządów, określanych w doktrynie mianem specjalnych, obejmujący dwie podgrupy: samorządy zawodowe oraz samorządy gospodarcze^[4].

W przeciwieństwie do samorządu terytorialnego, samorządy specjalne reprezentują grupy osób wyodrębnione ze względu na kryterium wykonywanego zawodu lub interesu gospodarczego. Natomiast publicznoprawny charakter tych podmiotów pozwala na wyraźne odróżnienie ich od innych organizacji o charakterze zrzeszeniowym, takich jak stowarzyszenia czy

² Jan Zimmermann, *Prawo administracyjne* (Warszawa: Wolters Kluwer, 2018), 199.

³ Joanna Smarż, „Samorząd zawodowy jako wyraz decentralizacji władzy publicznej” *Samorząd Terytorialny*, nr 1-2 (2021): 62-63.

⁴ Zimmermann, *Prawo administracyjne*, 202.

związki zawodowe. Samorządy zawodowe zrzeszają przedstawicieli tzw. zawodów zaufania publicznego, natomiast samorządy gospodarcze obejmują środowiska osób prowadzących działalność gospodarczą w różnych sektorach jak choćby handel, przemysł, rolnictwo czy rzemiosło^[5].

Samorządy zawodowe stanowią przedmiot regulacji konstytucyjnoprawnej – zasady ich funkcjonowania znajdują podstawę w art. 17 ustawy zasadniczej^[6]. W myśl ust. 1 tego przepisu: „W drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”. Przytoczony przepis wskazuje na dwie zasadnicze kwestie odnoszące się do ich tworzenia oraz publicznoprawnych funkcji.

Po pierwsze, samorządy zawodowe powoływane są w drodze ustawy, na mocy której powierzane jest im władztwo publiczne w zakresie oznaczonym przez przepisy przedmiotowego aktu normatywnego. Z powyższego należy zatem konstatować, że zarówno decyzja o ich utworzeniu, jak i likwidacji stanowi dyskrecyjne uprawnienie ustawodawcy. Po drugie, przepis ten wyznacza dwie funkcje tegoż samorządu, które pełni on w ramach zdecentralizowanego systemu administracji publicznej^[7]. Z jednej strony jest to reprezentacja osób wykonujących zawody zaufania publicznego, z drugiej zaś – sprawowanie pieczy nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. W literaturze podkreśla się, że zakres zadań przypisywanych tym funkcjom nie jest zbieżny.

W odniesieniu do pierwszej z nich wskazuje się, iż ma ona charakter wewnątrz korporacyjny i koncentruje się na ochronie wspólnych interesów osób wykonujących dany zawód zaufania publicznego^[8]. W tym miejscu

⁵ Robert Kmiecik, „Samorząd zawodowy w systemie ustrojowym Polski” *Polityka i Społeczeństwo*, nr 18 (2020): 65-66.

⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

⁷ Należy jednak podkreślić, że na gruncie obowiązujących przepisów klasyfikacja samorządu zawodowego jako jednego z podmiotów administracji publicznej nie jest jednoznaczna. Wniosek taki wypływa natomiast z literatury i orzecznictwa. Zob. np. Jakub Mrozek, „Samorząd zawodowy a pojęcie administracji publicznej” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 81 (2019): 137 lub postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z 3 grudnia 2013 r., II GSK 2200/13, LEX nr 1435109.

⁸ Michał Biliński, „3. Konstytucyjne funkcje samorządów zawodowych”, [w:] *Aksjologia publicznego prawa gospodarczego*, red. Andrzej Powałowski

zasadne jest również odniesienie się do nieco enigmatycznie brzmiącego pojęcia „zawodu zaufania publicznego”. Jest ono w istocie specyficzne dla prawa polskiego i nie posiada bezpośredniego odpowiednika w innych systemach prawnych. Niestety brak jest definicji legalnej tego terminu. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego oraz doktrynie podejmowane są próby określenia cech zawodów zaufania publicznego.

Przyjętym zostało, że tego rodzaju zawody związane są z obsługą osobistych potrzeb ludzkich, częstokroć wiążących się z powierzaniem świadczącemu usługi tajemnic życia osobistego (co z kolei implikuje obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej). Podejmowanie oraz wykonywanie zawodów zaufania publicznego regulowane jest nie tylko przez przepisy obowiązującego prawa, ale także normy etyki zawodowej, szczególną treść ślubowania czy charakter wykształcenia wyższego i uzyskanej specjalizacji^[9]. W ocenie Trybunału na zaufanie, jakim obdarzani są przedstawiciele tych profesji, „składa się szereg czynników, wśród których na pierwszy plan wysuwają się: przekonanie o zachowaniu przez wykonującego ten zawód dobrej woli, właściwych motywacji, należytej staranności zawodowej oraz wiara w przestrzeganie wartości istotnych dla profilu danego zawodu”^[10].

Po powyższej dygresji należy przejść do omówienia drugiej funkcji samorządu zawodowego wyznaczonej przez Konstytucję – sprawowanie pieczy. Pojęcie to pozostaje prawnie niezdefiniowane. W doktrynie spotkać się można z poglądem, że „piecza jest formą działania samorządów zawodowych w ramach wykonywania powierzonych tym samorządom części władztwa publicznego”^[11]. Jej celem jest zapewnienie należytego wykonywania zawodu. Zakres pieczy natomiast wyznaczany jest przez granice interesu publicznego.

W obrębie „pieczy” silnie akcentowane są zadania delegowane przez administrację państwową na rzecz samorządów zawodów zaufania publicznego, realizowane poprzez podejmowanie różnorodnych środków gwarantujących odpowiedni, wysoki poziom usług świadczonych przez ich członków. W doktrynie wskazuje się, że środki te obejmują przede wszystkim: reglamentację dostępu do zawodu, przygotowanie kandydatów

(Warszawa: C.H. Beck, 2022), 175-176.

⁹ Zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 maja 2002 r., SK 20/00, OTK-A 2002, nr 3, poz. 29.

¹⁰ Tak wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 18 lutego 2004 r., P 21/02, OTK-A 2004, nr 2, poz. 9.

¹¹ Krzysztof Świdorski, „Konstytucyjny model pieczy nad zawodami zaufania publicznego” *Studia Prawa Publicznego*, nr 1 (2024): 85.

do jego wykonywania, wspieranie członków samorządu w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, kształtowanie deontologii zawodowej oraz sprawowanie nadzoru i sądownictwa dyscyplinarnego^[12].

Należy jednak podkreślić, że powyższa typologia ma charakter konceptualny – nie można rozpatrywać jej w oderwaniu od specyfiki poszczególnych korporacji zawodowych, gdyż każda z nich realizuje swoje zadania w różnym zakresie i z różnym natężeniem, dostosowanym do charakteru wykonywanego zawodu.

Odnosząc opisane wyżej funkcje do przykładu samorządu stanowiącego przedmiot zainteresowania niniejszego artykułu, należy odwołać się do przepisów ustawy Prawo o notariacie (PrNot)^[13]. Analiza tego aktu pozwala na stwierdzenie, że kompetencje o charakterze reprezentacyjnym przejawiają się m.in. w możliwości przedstawiania opinii i propozycji w sprawach taksy notarialnej czy zmian przepisów dotyczących funkcjonowania notariatu^[14].

W odniesieniu do „pieczy” zaś, uprawnienia o charakterze reglamentacyjnym widoczne są przy aktywnym uczestnictwie samorządu notarialnego w procesie rekrutacji kandydatów do zawodu. Samorząd współpracuje z Ministrem Sprawiedliwości przy organizacji egzaminów wstępnych i zawodowych^[15], a także opiniuje osoby ubiegające się o powołanie na stanowisko notariusza^[16].

W zakresie przygotowania zawodowego notariat prowadzi szkolenie – aplikację. Odpowiada za opracowanie zakresu tematycznego i programu oraz organizację procesu dydaktycznego^[17]. Równolegle samorząd dba o rozwój zawodowy swoich członków organizując kursy, konferencje, szkolenia umożliwiające aktualizację wiedzy prawniczej i doskonalenie kompetencji.

Kolejnym istotnym obszarem działalności samorządu jest kształtowanie standardów etycznych w zawodzie notariusza. Kompetencje uchwałodawcze pozwalają mu na ustanawianie wewnętrznych aktów regulujących

¹² Edyta Tkaczyk, „Samorząd zawodowy w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej” *Przegląd Sejmowy*, nr 6 (2011): 70.

¹³ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1001).

¹⁴ Takie umocowanie posiada Krajowa Rada Notarialna (KRN). Zob. art. 40 PrNot.

¹⁵ Zob. np. art. 71b, 71f i 74 PrNot.

¹⁶ Zob. art. 35 PrNot.

¹⁷ Zob. art. 40 i 73 PrNot.

normy postępowania i wykonywania zawodu, czego przykładem jest Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza^[18]. Jednocześnie samorząd sprawuje pieczę nad przestrzeganiem tych zasad, co znajduje odzwierciedlenie w możliwości dochodzenia odpowiedzialności dyscyplinarnej notariuszy przed sądem dyscyplinarnym w przypadku naruszeń etycznych, obrazy prawa czy niedopełnienia obowiązków^[19].

W zadaniach samorządu notarialnego uwidaczniają się także te o charakterze nadzorczym. Obejmują one szeroki katalog działań związanych z weryfikacją prawidłowości wykonywania zawodu. Dla przykładu nadzorowi podlegają m.in.: prowadzenie ksiąg notarialnych, zgodność dokumentowania czynności z przepisami prawa, przestrzeganie tajemnicy notarialnej czy też terminowe regulowanie składek oraz zobowiązań podatkowych^[20].

Na zakończenie tej części warto jeszcze odnieść się do aktualnej liczby samorządów zawodowych funkcjonujących w Rzeczypospolitej. Oprócz wspomnianego już samorządu notariuszy własną korporację posiada jeszcze siedemnaście odrębnych profesji, tj. adwokaci, radcowie prawni, komornicy, kuratorzy sądowi, lekarze, lekarze weterynarii, pielęgniarki i położne, ratownicy medyczni, fizjoterapeuci, aptekarze, diagnostyci laboratoryjni, biegli rewidenci, doradcy podatkowi, rzecznicy patentowi, architekci oraz inżynierowie budownictwa^[21].

¹⁸ Uchwała nr 19 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 12 grudnia 1997 r. Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza (z późn. zm.).

¹⁹ Zob. art. 53 w zw. z art. 50 PrNot.

²⁰ Krzysztof Maj, „Art. 35 [Kompetencje]”, [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. Andrzej Jan Szereda (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 267.

²¹ Zdecydowana większość samorządów zawodowych powstała w okresie transformacji ustrojowej oraz w pierwszych latach funkcjonowania III RP, tj. w latach 1980–2001. Obecnie obserwuje się spadek zainteresowania ustawodawcy w przedmiocie tworzenia nowych samorządów. Jak dotąd powołano dwa nowe samorządy – samorząd fizjoterapeutów w 2015 r. oraz samorząd ratowników medycznych w 2022 r. Taki stan rzeczy nie jest jednak wynikiem braku inicjatyw ze strony środowisk zawodowych. Postulaty prawnego wyodrębniania i konstruowania nowych samorządów płyną m.in. ze strony tłumaczy przysięgłych, geodetów i kartografów oraz psychologów. W odniesieniu do tych ostatnich, co ciekawe, regulująca zasady wykonywania tego zawodu ustawa z 8 czerwca 2001 r. (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1026) zawiera umocowanie do utworzenia samorządu zawodowego. W praktyce jednak samorząd taki nie funkcjonuje. Warto także podkreślić, że jednocześnie zauważalne są tendencje do likwidowania niektórych korporacji jak miało to miejsce w przypadku samorządu urbanistów w 2016 r. – więcej na ten temat Jacek Jaworski, Paweł Sosnowski, „Zniesienie samorządu zawodowego

3 | Transformacja cyfrowa państwa w ujęciu ogólnosystemowym – kierunki unijne i krajowe

Transformacja cyfrowa stanowi jeden z kluczowych procesów kształtujących współczesny świat zarówno w wymiarze społecznym, gospodarczym, jak i instytucjonalnym. Nie sprowadza się ona wyłącznie do implementacji nowych technologii, lecz wiąże się z głębokimi zmianami w sposobach funkcjonowania ludzi, organizacji, a także i samych państw. W odpowiedzi na skalę i złożoność tych przemian, coraz częściej podejmowane są próby kształtowania polityk publicznych, których celem jest nadanie procesowi cyfryzacji spójnego kierunku umożliwiającego reagowanie na nowe potrzeby i wyzwania cywilizacyjne.

Koncepcja cyfrowego państwa zyskała szczególne znaczenie w ramach polityk Unii Europejskiej (UE), która od kilkunastu lat systematycznie rozwija ramy prawne i strategiczne wspierające transformację cyfrową w państwach członkowskich. Jednym z pierwszych kompleksowych dokumentów, który wyznaczył współczesny kierunek działań UE w obszarze cyfryzacji administracji publicznej, był komunikat Komisji Europejskiej Plan działania na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020. Przyspieszenie transformacji cyfrowej w administracji^[22]. Dokument ten zawierał szereg proponowanych inicjatyw mających na celu przekształcenie administracji publicznych państw członkowskich w otwarte, efektywne i inkluzywne struktury, zdolne do świadczenia wysokiej jakości usług cyfrowych. Zgodnie z założeniami planu, transformacja cyfrowa administracji miała nie tylko zwiększyć wewnętrzną efektywność instytucji

urbanistów. Uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24.03.2015 r.” *Przegląd Prawa Publicznego*, nr 6 (2016): 75-89.

²² Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 19.04.2016 r., *Plan działania UE na rzecz administracji elektronicznej na lata 2016–2020 Przyspieszenie transformacji cyfrowej w administracji*, COM(2016) 179 final, Bruksela. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52016DC0179&utm_source=chatgpt.com [dostęp: 5.4.2025]. Powyższa strategia wpisana jest w szerszą koncepcję tzw. Jednolitego Rynku Cyfrowego (JRC) – zintegrowanego cyfrowo obszaru gospodarczego obejmującego terytorium państw członkowskich UE. Więcej na temat strategii JRC zob. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 06.05.2015 r., *Strategia jednolitego rynku cyfrowego dla Europy*, COM(2015) 192 final, Bruksela. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/ALL/?uri=celex:52015DC0192>. [dostęp: 5.4.2025].

publicznych, ale przede wszystkim poprawić dostępność i wygodę kontaktu obywateli i przedsiębiorców z organami państwa.

Plan działania opierał się na siedmiu kluczowych zasadach, które miały stanowić wspólne ramy dla cyfryzacji administracji publicznej w krajach członkowskich Unii. Były to: domyślna cyfrowość (*digital by default*), zasada jednorazowości (*once only principle*), inkluzywność i dostępność (*inclusiveness and accessibility*), otwartość i przejrzystość (*openness and transparency*), transgraniczność (*cross-border by default*), interoperacyjność (*interoperability by default*) oraz bezpieczeństwo i zaufanie (*trustworthiness and security*).

W oparciu o te zasady Komisja postulowała ustanowienie usług cyfrowych jako standardu kontaktu obywateli i przedsiębiorców z administracją, eliminowanie konieczności wielokrotnego przekazywania tych samych danych, a także zapewnienie transgranicznej dostępności usług publicznych w obrębie jednolitego rynku. Równolegle podkreślała znaczenie przejrzystości działań instytucji publicznych oraz prawa obywateli do wglądu i kontroli nad własnymi danymi. Zdaniem Komisji niezwykle istotnym komponentem była również kwestia bezpieczeństwa informacji, która miała stanowić fundament zaufania społecznego do nowoczesnych, cyfrowych usług publicznych.

Pandemia COVID-19, która wybuchła w 2020 roku, obnażyła niedoskonałości w zakresie cyfrowej gotowości wielu państw. Powstały kryzys uświadomił znaczenie nowoczesnych rozwiązań cyfrowych jako niezbędnych narzędzi zapewniających ciągłość działania administracji. W odpowiedzi na zaistniałe problemy Komisja Europejska opublikowała w 2021 roku komunikat Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie^[23], wyznaczający długofalowe cele transformacji cyfrowej UE. Dokument ten zakładał rozwój czterech kluczowych obszarów: kompetencji cyfrowych obywateli, infrastruktury cyfrowej, cyfryzacji przedsiębiorstw oraz cyfrowych usług publicznych.

W komunikacie Komisja Europejska zawarła rozwinięcie swoich postulatów z 2016 r. Podkreśliła konieczność zapewnienia pełnej dostępności usług cyfrowych, ze szczególnym uwzględnieniem grup zagrożonych wykluczeniem technologicznym, w tym osób starszych, z niepełnosprawnościami

²³ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów z 09.03.2021 r., Cyfrowy kompas na 2030 r.: europejska droga w cyfrowej dekadzie, COM(2021) 118 final, Bruksela. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0118>. [dostęp: 5.4.2025].

czy mieszkańców obszarów o ograniczonym dostępie do infrastruktury cyfrowej. Wskazano także na potrzebę projektowania usług w sposób zorientowany na użytkownika, w duchu uniwersalnego dostępu i przejrzystości działania instytucji publicznych.

Nowością była propozycja wprowadzenia kategorii projektów wielonarodowych (*multi-country projects*), które mają umożliwić wspólną realizację wybranych priorytetów cyfrowych przez państwa członkowskie, w tym w zakresie administracji publicznej. Komisja zaakcentowała również konieczność systematycznego monitorowania postępów transformacji cyfrowej oraz budowania interoperacyjnych, odpornych na kryzysy systemów administracyjnych w skali całej Unii.

Zdefiniowane na poziomie unijnym cele i kierunki transformacji cyfrowej znalazły bezpośrednie odzwierciedlenie w strategiach podejmowanych przez państwa członkowskie. Jednym z pierwszych przykładów takich działań w naszym kraju jest Program Zintegrowanej Informatyzacji Państwa (PZIP)^[24], przyjęty w 2014 roku, a następnie aktualizowany w kolejnych latach^[25]. Celem głównym programu była modernizacja administracji publicznej i usprawnienie funkcjonowania państwa przy wykorzystaniu technologii cyfrowych, w szczególności poprzez podniesienie jakości komunikacji między obywatelami a instytucjami publicznymi. W dokumencie wyznaczono również trzy cele szczegółowe: zwiększenie jakości i zakresu komunikacji z państwem, usprawnienie elektronicznego zaplecza administracji oraz rozwój kompetencji cyfrowych obywateli i pracowników sektora publicznego.

Realizacji tych założeń służyć miały trzy kierunki interwencji: reorientacja administracji na usługi zorientowane na użytkownika, wdrażanie narzędzi horyzontalnych (takich jak architektura informacyjna, e-identyfikacja czy zarządzanie dokumentacją) oraz systematyczne podnoszenie kompetencji cyfrowych w całym systemie administracji. Zgodnie

²⁴ PZIP powstał m.in. w odpowiedzi na wspomniany komunikat Komisji z 2016 r. oraz Deklarację ministerialną w sprawie administracji elektronicznej podpisaną w Tallinie dnia 6 października 2017 r. stanowiącą wyraz zaangażowania państw członkowskich w realizację unijnej wizji rozwoju cyfrowego. Treść deklaracji do pobrania: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.gov.pl/attachment/oc7b16db-85bc-46e3-926d-66d5ac5f506c&ved=2ahUKEwjwp2wvcqMAxVWFhAIHQQTZASMQFnoECBIQAQ&usq=AOvVawoIdQj7vE5DhhbUC1M68r6B>. [dostęp: 5.4.2025].

²⁵ Zaktualizowana wersja Programu na lata 2019–2022 dostępna jest do pobrania pod adresem: <https://www.gov.pl/attachment/4cc70068-895f-4085-92f8-ee13bcbbcb90>. [dostęp: 5.4.2025].

z założeniami PZIP, wdrażanie poszczególnych działań miało odbywać się przy ścisłej współpracy administracji rządowej z jednostkami samorządu terytorialnego – odpowiedzialnymi za implementację i adaptację rozwiązań cyfrowych na poziomie lokalnym i regionalnym.

Obecnie projektowany jest nowy program – Strategia Cyfryzacji Państwa do 2035 roku^[26], która w domyśle zastąpić ma PZIP. Przygotowana przez Ministerstwo Cyfryzacji propozycja zakłada wyznaczenie spójnych i długofalowych kierunków cyfrowej modernizacji państwa odpowiadających na aktualne wyzwania technologiczne, społeczne i ustrojowe.

Wizją strategiczną, która przyświeca dokumentowi, jest poprawa jakości życia obywateli poprzez zapewnienie powszechnego, intuicyjnego i bezpiecznego dostępu do usług i funkcji państwa. Zakłada się, że do 2035 roku kluczowe usługi publiczne będą możliwe do realizacji zdalnie przy użyciu aplikacji mobilnych i zintegrowanych systemów, które w sposób proaktywny komunikować się będą z obywatelem. Fundamentem tak zdefiniowanej cyfryzacji ma być pełna interoperacyjność systemów i rejestrów publicznych, rozwój cyfrowej tożsamości oraz szerokie wykorzystanie technologii chmurowych i sztucznej inteligencji.

Cele strategii uporządkowano w trzech wzajemnie powiązanych płaszczyznach: państwo, ludzie oraz biznes i technologie. W pierwszej z nich nacisk położono na rozwój e-usług, cyfryzację procesów administracyjnych i sądowych, rozwój cyfrowej tożsamości, wzmocnienie infrastruktury rejestrowej i zwiększenie dostępności danych publicznych. W płaszczyźnie „ludzie” uwzględniono potrzebę budowy bezpiecznej przestrzeni cyfrowej, cyfrowej inkluzji, rozwoju kompetencji obywateli oraz promocji zdrowia i dobrostanu psychicznego w środowisku cyfrowym. Z kolei część poświęcona „biznesowi i technologiom” obejmuje m.in. wspieranie cyfrowej transformacji przedsiębiorstw, wdrażanie sztucznej inteligencji, rozwój technologii przełomowych i kosmicznych, a także promowanie rozwiązań *open source* i zielonej transformacji.

Powyższe plany działania, programy i strategie stanowią jedynie wycinek szerokiego spektrum inicjatyw związanych z transformacją cyfrową. Ze względu na ograniczony zakres niniejszego artykułu kompleksowe

²⁶ Projekt programu zaprezentowany został w październiku 2024 r., a następnie przedłożono go do konsultacji społecznych z możliwością zgłaszania uwag do 11 grudnia 2024 r. Na moment pisania niniejszego artykułu trwają jeszcze analizy nadesłanych opinii. Wersja przekazana do konsultacji dostępna do pobrania pod adresem: <https://www.gov.pl/attachment/c8380eb3-fee-47c5-9eda-b75886888641>. [dostęp: 5.4.2025].

przedstawienie wszystkich działań w tym obszarze jest niemożliwe. Niemniej jednak zaprezentowane, zdaniem autora, najważniejsze dokumenty pozwalają na zarysowanie ogólnych założeń tej transformacji.

Transformacja cyfrowa przestaje być postrzegana jako suma rozproszonych działań sektorowych, lecz zaczyna być ujmowana jako zintegrowany proces ogólnosystemowej modernizacji. Co ważne, cyfryzacja nie może być celem samym w sobie. U podstaw nowoczesnych strategii cyfrowych leży antropocentryczny paradygmat, gdzie to człowiek pozostaje głównym beneficjentem przemian.

Tak rozumiana transformacja cyfrowa państwa nie jest wyłącznie technologiczną, ale również głęboko społeczną, a zarazem aksjologiczną kwestią, wymagającą przyjęcia horyzontalnego podejścia, które zakłada współpracę i integrację działań między różnymi podmiotami – nie tylko tymi na szczeblu centralnym czy terytorialnym.

4 | Transformacja cyfrowa a samorządy zawodowe na przykładzie notariatu

W kontekście tak szeroko zakrojonych planów modernizacji cyfrowej państwa, zasadnym staje się więc pytanie o innych aktywnych uczestników tej transformacji – tych, których udział, w świetle obowiązujących strategii, wydaje się być niedostrzegany, mimo że drzemie w nich duży potencjał. Przykładem takich podmiotów są właśnie samorządy zawodów zaufania publicznego. W celu ukazania możliwego wkładu tych korporacji, a zarazem wyzwań związanych z ich ściślejszym zaangażowaniem w proces kształtowania nowoczesnego, cyfrowego państwa, dalsze rozważania prowadzone będą z perspektywy samorządu notarialnego. Jest to jednocześnie przykład korporacji zawodowej, która, choć dotąd w ograniczonym zakresie, zainicjowała już działania wpisujące się w szerszy nurt transformacji cyfrowej.

Mowa tu o utworzeniu Centralnego Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych (CREWAN), który stanowi element szerszej infrastruktury cyfrowej – Rejestrów Notarialnych²⁷ prowadzonych

²⁷ W uogólnieniu Rejestry Notarialne to system teleinformatyczny umożliwiający zbieranie oraz udostępnianie danych przetwarzanych przez notariuszy

i rozwijanych przez KRN. W uproszczeniu, zamysłem tego systemu było umożliwienie elektronicznej komunikacji na linii notariusz-strona czynności notarialnej-Krajowy Rejestr Sądowy (KRS), co z kolei związane było z informatyzacją postępowania rejestrowego przed KRS^[28]. Istota funkcjonowania CREWAN sprowadza się do tego, że każdorazowo, po sporządzeniu aktu notarialnego zawierającego w swej treści dane stanowiące podstawę wpisu do rejestru przedsiębiorców KRS albo podlegającego złożeniu do akt rejestrowych podmiotu wpisanego do rejestru przedsiębiorców KRS, notariusz umieszcza jego elektroniczny wypis w Repozytorium^[29]. Wypis ten otrzymuje w systemie unikalny numer, który przekazywany jest następnie stronie czynności. Dzięki temu rozwiązaniu strona czynności notarialnej składająca wniosek do sądu rejestrowego nie jest zobowiązana do dostarczenia wypisu aktu notarialnego w formie papierowej, a jedynie wskazuje we wniosku numer, pod którym dokument ten został zarejestrowany w systemie CREWAN. Elektroniczny wypis zostaje wówczas automatycznie dołączony do wniosku, co pozwala wyeliminować papierowy obieg dokumentów, a także przekłada się na szybkość postępowania.

W kontekście ogólnosystemowej transformacji warto więc postulować dalszy rozwój tej infrastruktury.^[30] Szczególnie ważna z perspektywy

z obszaru Polski oraz krajów UE, sądy czy organy (np. Krajową Administrację Skarbową). W skład systemu wchodzi odrębne rejestry-moduły jak np. Rejestr Spadkowy gromadzący dane na temat sporządzonych aktów poświadczenia dziedziczenia oraz wydanych sądowych postanowień w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku czy Notarialny Rejestr Testamentów przeznaczony do ewidencjonowania na życzenie testatorów testamentów sporządzonych w formie aktu notarialnego oraz testamentów własnoręcznych złożonych do przechowania w kancelarii notarialnej. Więcej na temat Rejestrów Notarialnych zob. stronę internetową spółki powołanej przez KRN do obsługi systemu, dostępną pod adresem: <https://e-notariat.com.pl/>. [dostęp: 5.4.2025].

²⁸ Od 1 lipca 2021 r. w związku z nowelizacją ustawy z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 979 z późn. zm.) wnioski dotyczące podmiotu podlegającego wpisowi do rejestru przedsiębiorców składa się wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego – zob. art. 19 ust. 2 tej ustawy.

²⁹ Zob. art. 92 § 11 PrNot.

³⁰ W literaturze przedstawiane są propozycje rozbudowy systemu Rejestrów Notarialnych, m.in. poprzez utworzenie nowych rejestrów, takich jak rejestr umów majątkowych małżeńskich zawieranych przed notariuszem. Więcej na ten temat Adam Tkaczyński, „Rejestry notarialne w Polsce – teraźniejszość i przyszłość”, [w:] *Acta Erasiana VI. Ze studiów nad prawem, administracją i ekonomią*, red. Mirosław Sadowski, Aleksandra Sychalska, Katarzyna Sadowa (Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2014), 413. Warto

obywatela, docelowego beneficjenta cyfryzacji, staje się integracja notarialnego modułu z systemami teleinformatycznymi prowadzonymi przez szeroko rozumiane podmioty publiczne. Mowa tu np. o rejestrach czy ewidencjach, z których niejednokrotnie osoby korzystające z usług notariusza muszą uzyskiwać określone dokumenty^[31], przedkładane następnie do czynności notarialnych. Współpraca między samorządem notarialnym a podmiotami prowadzącymi takie rejestry mogłaby doprowadzić do wypracowania rozwiązania na wzór zasady „jednego okienka”, stosowanej już choćby podczas rejestracji działalności gospodarczej w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej (CEIDG)^[32]. Notariusz dokonujący danej czynności, mając zapewniony dostęp do odpowiednich rejestrów, mógłby samodzielnie pozyskiwać wymagane dokumenty i dane, bez potrzeby podejmowania dodatkowych aktywności przez strony. Dzięki

także dodać, że obecnie trwają prace legislacyjne nad tzw. pełnomocnictwem rejestrowym, które dawałoby możliwość ustanowienia osoby uprawnionej do działania w imieniu mocodawcy w przypadku przyszłej utraty przez niego zdolności do samodzielnego podejmowania decyzji – np. na skutek choroby neurodegeneracyjnej. Docelowo rejestr, w którym ewidencjonowane miałyby być takie pełnomocnictwa, prowadzić ma KRN. Zob. projekt ustawy o instrumentach wspieranego podejmowania decyzji na stronie internetowej Rządowego Centrum Legislacji. <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12392502/katalog/13100194#13100194>. [dostęp: 5.4.2025].

³¹ Takimi dokumentami są choćby odpisy aktów stanu cywilnego. Konieczność ich przedłożenia występuje np. w przypadku sporządzania protokołu dziedziczenia poprzedzającego wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia (zob. 95c § 4 PrNot). Jako inny przykład wskazać można także wypisy z rejestru gruntów stanowiące podstawę wpisu do księgi wieczystej m.in. danych dotyczących nieruchomości gruntowych lub budynkowych – zob. § 78 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 lutego 2016 r. w sprawie zakładania i prowadzenia ksiąg wieczystych w systemie teleinformatycznym (t.j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1583 z późn. zm.).

³² W kontekście CEIDG zasada ta oznacza, że osoba, dokonująca rejestracji swojej działalności gospodarczej w ewidencji, z poziomu zintegrowanego formularza składa jednocześnie wniosek do Głównego Urzędu Statystycznego (nadanie numeru REGON), do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych lub Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (zgłoszenie płatnika składek na ubezpieczenia społeczne) oraz do Urzędu Skarbowego (nadanie numeru NIP) – zob. art. 6 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 541 z późn. zm.). Jest to możliwe dzięki integracji systemów teleinformatycznych wyżej wskazanych instytucji. Więcej na ten temat zob. Agnieszka Żywicka, „Komentarz do ustawy o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punktach Informacji dla Przedsiębiorcy”, [w:] *Konstytucja biznesu. Komentarz*, red. Marek Wierzbowski (Warszawa: Wolters Kluwer, 2019), 280-281. Zasada „jednego okienka” znajduje zastosowanie także w przypadku rejestracji przedsiębiorcy w KRS.

temu możliwe byłoby skrócenie czasu realizacji czynności, ograniczenie kosztów po stronie obywateli, wyeliminowanie konieczności osobistego kontaktu z wieloma urzędami oraz zmniejszenie ryzyka związanego z przedkładaniem nieaktualnych lub nieprawidłowych dokumentów.

Co więcej, integracja systemów zapewniająca dwustronną komunikację mogłaby przynieść kolejną korzyść. Obieg dokumentów pomiędzy notariuszami a współpracującymi z nimi organami, sądami oraz instytucjami mógłby przyjąć w pełni zdigitalizowaną formę. Rozwiązanie takie pozwoliłoby znacząco przyspieszyć przepływ informacji oraz ograniczyć koszty związane z wysyłką i archiwizacją fizycznych dokumentów^[33].

Warto również zaznaczyć, że rozwój infrastruktury cyfrowej nie wyczerpuje potencjalnych kierunków zaangażowania samorządu notarialnego w obszar rozwoju technologicznego. Zarówno w literaturze, jak i debacie publicznej coraz częściej formułowane są propozycje „unowocześnienia” czynności notarialnych poprzez wdrażanie rozwiązań umożliwiających ich realizację w formie cyfrowej, włącznie z możliwością sporządzania aktu notarialnego w postaci elektronicznej^[34].

³³ Choć w wielu obszarach wymiana informacji między notariuszami a organami administracji publicznej odbywa się już drogą elektroniczną, wciąż istotną część obiegu dokumentów stanowi komunikacja papierowa. Przykładowo, mimo że od 2016 r. wnioski o wpis do księgi wieczystej składane są przez notariuszy wyłącznie za pośrednictwem systemu teleinformatycznego, to wypisy aktów notarialnych będących podstawą wpisu nadal muszą być przesyłane do sądów wieczystoksięgowych w formie papierowej – mimo istnienia instytucji elektronicznego wypisu aktu. Należy jednak zaznaczyć, że taki stan rzeczy wynika nie tyle z ograniczeń po stronie notariatu, ile z obecnego modelu ustrojowego prowadzenia ksiąg wieczystych.

³⁴ Propozycje cyfryzacji czynności notarialnych zyskały szerszy rozgłos w okresie pandemii koronawirusa, w związku z obowiązującymi wówczas ograniczeniami w zakresie kontaktów międzyludzkich. Jak dotąd są one raczej przedmiotem dyskusji eksperckich. Inicjatywy te, odpowiednio zaprojektowane i wdrożone, mogłyby znacząco zwiększyć dostępność usług notarialnych dla obywateli – szczególnie poprzez eliminację barier geograficznych, skrócenie czasu obsługi oraz uproszczenie kontaktu z notariuszem. Z drugiej strony należy jednak dostrzec związane z tym ryzyka, zwłaszcza w kontekście realizacji ustawowych obowiązków notariusza przy dokonywaniu czynności (jak np. weryfikacja tożsamości stron), a także w zakresie ochrony danych osobowych, zachowania tajemnicy zawodowej oraz zapewnienia bezpieczeństwa obrotu prawnego. Więcej na ten temat Mateusz Grochowski, Ewa Pietrzyk-Rott, Dariusz Szostek, Fryderyk Zoll, „Czynności notarialne online – podstawy de lege lata i uwagi de lege ferenda” *Forum Prawnicze*, nr 4 (2020): 38-56 i Jerzy Jacyszyn, „Notariat XXI wieku (artykuł polemiczny)” *Rejent*, nr 5 (2022): 22-23.

Naturalną konsekwencją tych postulatów powinno być więc zaangażowanie notariatu w proces projektowania i wdrażania nowych rozwiązań technologicznych. Taki kierunek działania rodzi zarazem konieczność zmiany optyki, w jakiej postrzegany jest samorząd notarialny, ale także i inne samorządy zawodowe. Powinny być one traktowane nie tylko przez pryzmat ich konstytucyjnoprawnej roli, ale przede wszystkim jako grupa ekspertów-praktyków, instytucjonalne źródła wiedzy specjalistycznej, zakorzenione w realiach funkcjonowania określonego sektora. Zgromadzony przez te środowiska potencjał merytoryczny, doświadczenie praktyczne oraz znajomość społecznych potrzeb stanowią unikalny zasób, który może – i powinien – być wykorzystywany w strategiach cyfryzacyjnych^[35]. Włączenie samorządów w proces transformacji mogłoby przełożyć się na jego efektywność, a zarazem ograniczyć ryzyko kształtowania rozwiązań nieprzystosowanych do realiów. Co więcej, w ramach sprawowanej „pieczy” samorządy mogłyby wypracować ramy etyczne, które wyznaczałyby standardy odpowiedzialnego i bezpiecznego korzystania z narzędzi cyfrowych w zgodzie z interesem publicznym.

Wymaga to jednak nie tylko samej zmiany w podejściu do samorządów zawodowych, lecz także podjęcia odpowiednich działań legislacyjnych przy jednoczesnym zapewnieniu tym korporacjom adekwatnych środków finansowych ze strony państwa^[36]. Należy przy tym podkreślić, że niezbędne są także impulsy płynące ze strony samego samorządu. Obok oczekiwań kierowanych względem państwa, równie istotna staje się gotowość do wychodzenia z własnymi inicjatywami. Samorząd powinien proaktywnie uczestniczyć w debacie nad kierunkami transformacji, inicjować projekty pilotażowe, zgłaszać postulaty legislacyjne, a także – jak już wcześniej

³⁵ W literaturze od pewnego czasu formułowane są postulaty odejścia od postrzegania samorządów zawodowych wyłącznie przez pryzmat ich funkcji korporacyjno-regulacyjnych. Zwraca się uwagę na ich potencjał jako partnerów instytucjonalnych w procesach tworzenia i wdrażania polityk publicznych – nie tylko w obszarze cyfryzacji, ale szerzej: w ramach kształtowania ładu społeczno-prawnego. Karol Muszyński i Paweł Skuczyński wskazują, że samorządy te mogą pełnić funkcję nośników wiedzy praktycznej i współtworzyć wspólnoty epistemiczne w obrębie określonych podsystemów społecznych. Ich zdaniem włączenie samorządów zawodowych w struktury deliberacyjne mogłoby przyczynić się do odbudowy społecznej legitymizacji polityk oraz zwiększenia refleksyjności instytucji publicznych. Zob. Karol Muszyński, Paweł Skuczyński, *Rozwój i kryzys konstytucji społecznej. Przypadek samorządów zawodowych* (Warszawa: C.H. Beck, 2022), 331-337.

³⁶ Wdrażanie interoperacyjnych systemów może wymagać znacznych nakładów finansowych, znacząco przekraczających możliwości budżetowe samorządów.

wspomniano – podejmować współpracę z innymi instytucjami publicznymi i partnerami technologicznymi^[37].

5 | Podsumowanie

Rozważania poczynione w niniejszym artykule pozwalają na sformułowanie kilku istotnych wniosków. Rozwój technologii cyfrowych nieuchronnie wymusza transformację funkcjonowania współczesnych państw. Plany i strategię projektowane na poziomie unijnym oraz krajowym określają ambitne cele modernizacyjne, które w założeniu stawiają na pierwszym miejscu interes społeczeństwa, co bez wątpienia zasługuje na uznanie.

Wątpliwości budzi jednak zakres uczestników zaangażowanych w proces transformacji. Biorąc pod uwagę jej ogólnosystemowy charakter, cyfryzacja – aby była skuteczna i społecznie użyteczna – musi mieć charakter rzeczywiście inkluzywny. Oznacza to potrzebę współdziałania różnych aktorów życia publicznego – nie tylko tych na szczeblu centralnym i terytorialnym. Należałoby rozważyć więc możliwie jak najszerze włączenie także innych podmiotów realizujących zadania publiczne. W szczególności dotyczy to samorządów zawodowych reprezentujących środowiska działające w przecież tak ważnych, z punktu widzenia społeczeństwa, sektorach jak usługi prawne, ochrona zdrowia, finanse czy budownictwo i projektowanie przestrzenne.

Przykład samorządu notarialnego pokazuje, że korporacje te dysponują realnym potencjałem do aktywnego uczestnictwa w procesach cyfryzacyjnych jako współtwórcy i partnerzy instytucjonalni. Dlatego też samorządy zawodów zaufania publicznego powinny być traktowane jako pełnoprawni uczestnicy transformacji cyfrowej.

³⁷ W kontekście samorządu notarialnego postulat jego większego zaangażowania w proces stanowienia prawa, w tym formułowania własnych propozycji legislacyjnych jest już od dawna obecny w literaturze. Zwraca się uwagę, że mimo formalnoprawnych podstaw do podejmowania działań legislacyjnych (art. 40 § 1 PrNot), notariat wykazuje w tym zakresie niewielką aktywność, ograniczając się głównie do opiniowania projektów ustaw. Tak np. Paweł Kuczma, „Uprawnienia notariatu w korporacyjnym modelu lobbingu” *Rejent*, nr 4 (2010): 75-76; Jerzy Jacyszyn, „Czy notariatowi potrzebny jest lobbing?” *Rejent*, nr 4 (2007): 183-185.

Realizacja tego postulatu wymaga z jednej strony odejścia od czysto formalistycznego postrzegania samorządów zawodowych na rzecz dostrzeżenia ich potencjału jako współtwórców polityk publicznych, a z drugiej – stworzenia odpowiednich ram prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających im realne zaangażowanie. Równolegle niezbędna jest zmiana nastawienia samych samorządów – otwartość na współpracę, gotowość do inicjowania działań oraz aktywny udział w kształtowaniu kierunków transformacji. Dzięki temu cyfryzacja może przynieść rzeczywiste i trwałe korzyści dla społeczeństwa.

Bibliografia

- Bierecki Dominik, Christophe Gaie i Mirosław Karpiuk, “Artificial Intelligence in e-Administration” *Prawo i Więź*, nr 1 (2025): 383-408. <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI54.1201>.
- Biliński Michał, „3. Konstytucyjne funkcje samorządów zawodowych”, [w:] *Aksjologia publicznego prawa gospodarczego*, red. Andrzej Powałowski. 169-178. Warszawa: C.H. Beck, 2022.
- Gaie, Christophe, Mirosław Karpiuk, Nicola Strizzolo. “Cybersecurity of Public Sector Institutions”. *Prawo i Więź* nr 6 (2024): 347-362. <https://doi.org/10.36128/PRIW.VI53.1129>.
- Grochowski Mateusz, Ewa Pietrzyk-Rott, Dariusz Szostek, Fryderyk Zoll, „Czynności notarialne online – podstawy de lege lata i uwagi de lege ferenda” *Forum Prawnicze*, nr 4 (2020): 38-56. <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-62a20142-7325-4d47-873b-7c6569529fdb>.
- Jacyszyn Jerzy, „Czy notariatowi potrzebny jest lobbing?” *Rejent*, nr 4 (2007): 176-185.
- Jacyszyn Jerzy, „Notariat XXI wieku (artykuł polemiczny)” *Rejent*, nr 5 (2022): 11-25.
- Jaworski Jacek, Paweł Sosnowski, „Zniesienie samorządu zawodowego urbanistów. Uwagi na tle wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 24.03.2015 r.” *Przegląd Prawa Publicznego*, nr 6 (2016): 75-89.
- Kmieciak Robert, „Samorząd zawodowy w systemie ustrojowym Polski” *Polityka i Społeczeństwo*, nr 18 (2020): 63-84.
- Kuczma Paweł, „Uprawnienia notariatu w korporacyjnym modelu lobbingu” *Rejent*, nr 4 (2010): 64-87.
- Maj Krzysztof, „Art. 35 [Kompetencje]”, [w:] *Prawo o notariacie. Komentarz*, red. Andrzej Jan Szereda. 222-315. Warszawa: C.H. Beck, 2022.

- Mrożek Jakub, „Samorząd zawodowy a pojęcie administracji publicznej” *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 81 (2019): 127-140. <https://doi.org/10.14746/rpeis.2019.81.2.10>.
- Muszyński Karol, Paweł Skuczyński, *Rozwój i kryzys konstytucji społecznej. Przypadek samorządów zawodowych*. Warszawa: C.H. Beck, 2022.
- Smarż Joanna, „Samorząd zawodowy jako wyraz decentralizacji władzy publicznej” *Samorząd Terytorialny*, nr 1-2 (2021): 62-74.
- Świderski Krzysztof, „Konstytucyjny model pieczy nad zawodami zaufania publicznego” *Studia Prawa Publicznego*, nr 1 (2024): 61-88. <https://doi.org/10.14746/spp.2024.1.45.3>.
- Tkaczyk Edyta, „Samorząd zawodowy w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej” *Przegląd Sejmowy*, nr 6 (2011): 61-78. <https://orka.sejm.gov.pl/przeglad.nsf/o/46565D19oDo62D49C125799Doo3oF5E4/%24File/ps107.pdf>.
- Tkaczyński Adam, „Rejestry notarialne w Polsce – teraźniejszość i przyszłość”, [w:] *Acta Erasiana VI. Ze studiów nad prawem, administracją i ekonomią*, red. Mirosław Sadowski, Aleksandra Spychalska, Katarzyna Sadowa. 397-418. Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 2014. <https://repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/49655/edition/51968/rejestry-notarialne-w-polsce-terazniejszosc-i-przyszlosc-tkaczynski-adam>.
- Zimmermann Jan, *Prawo administracyjne*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2018.
- Żywicka Agnieszka, „Komentarz do ustawy o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punktach Informacji dla Przedsiębiorcy”, [w:] *Konstytucja biznesu. Komentarz*, red. Marek Wierzbowski. 278-282. Warszawa: Wolters Kluwer, 2019.

